

tentandam Evam, quam ad alia opera. Et est optimum exemplum de tentatione Christi, quam daemon perficit in assumpto corpore hominis apparentis, non per verum hominem. Secundo, quia ex verbis Scripturæ id colligi non potest, tum quia licet loquatur simpliciter de serpente, tamen etiam simpliciter vocat homines eos, qui Abrahæ apparuerunt, quamvis vere fuerint Angeli; tum etiam quia nomen serpentis maxime refert ad ipsum daemonem, quem sic vocat propter assumptam similitudinem serpentis, sicut jam diximus, et infra explicando maledictionem serpentium latius videbimus. Tertio, quia ex nullo effectu, vel signo ostendi potest, illum fuisse verum serpentem. Nam quod Pereira objieit, quia quando Angeli assumunt adumbratam formam hominis, confecto ministerio, illam exuunt: serpens autem ille non evanuit finita tentatione, nam postea præsens adfuit maledictioni Dei: hoc (inquam) non cogit, quia licet possit Angelus statim exuere formam, quam induit, tamen etiam potest sub illa aliquantulum perseverare, præsertim quia tempus illud brevissimum fuit et fortasse daemon nondum expleverat totum malum, quod intendebat. Vel certe, quod credibilius est, Deus coegit illum ad permanendum, vel ad comparandum in eadem specie, quia licet ipse suum pravum opus consummasset, Deus suum bonum opus, id est, judicium suum nondum tulerat. Nam certe nisi hoc ad divinam providentiam referatur, etiamsi ille fuerit verus serpens, potuisset non adesse quando Deus penam denuntiabat primis parentibus, vel etiam poterat non adesse daemon: igitur ex illo signo non recte colligitur, verum fuisse serpentem.

15. *Secunda sententia Barcephæ.* — Secunda sententia nihilominus affirmit, illum fuisse verum serpentem. Hanc opinionem refert allegatus Moses ex quodam Jacobo Sarugense, quam ipse approbat, et sequitur. Ratio vero, qua utitur, infirma est, scilicet, quia Eva corpore et spiritu constabat, et ideo daemon, qui spiritualis est, sibi conjunxit corporalem serpentem ad aggrediendum illam. Hæc enim ratio ad summum probat assumpsisse daemonem sensibilem formam serpentis, veram quidem quoad corporis sensitatem, non quoad specificam naturam serpentis. Alii etiam Patres, licet aperte hoc non disputent, tamen in modo loquendi hanc sententiam multum insinuant, ut videre licet in Basilio, Chrysostomo, Theodoreto, locis cœtatis, et Augustino, lib. 41, de Civit., cap. 27, ubi de dæmone dicit: *In ser-*

pente locutus est, utens eo velut organo, movensque ejus naturam eo modo, quo ille movere, et moveri illa potuit ad exprimendos verborum sonos. Ubi in verbo illo, *movens naturam ejus,* multum insinuat fuisse verum animal. Et in capite 28 iterum id repetit, et adductis exemplis similibus magis declarat: et in lib. 41, de Civit., cap. 41, expresse dicit in Paradiso fuisse animalia terrestria, et inter ea serpentem, quo daemon ad suam deceptionem tanquam instrumento usus est. In quibus verbis satis indicat, serpentem illum fuisse verum animal.

16. *Hæc secunda sententia satis probabilis est.* — Atque hæc sententia facile defendi potest, et cum omni proprietate verba Scripturæ intelligit, et ideo satis probabilis est, quamvis a nobis nulla sufficiens ratio reddi potest, cur potius vero animali, quam ejus simulacro daemon usus fuerit, cum alioqui non soleant Angeli ita operari per animalium corpora, ut objectum est. Id vero huic sententiae obstare non debet, quia etiam non possumus sufficientem rationem reddere, ob quam daemon per serpentem, quam per aliud animal Evam tentaverit. Præsertim cum alia sint aptiora ad vocem humanam formandam per illorum ora, quam serpens: et alioqui serpentis aspectus ingratis, imo et horrificus homini sit. Quocirca sicut Augustinus, lib. 41, Genes. ad lit., cap. 3, dicit: *Non debemus opinari, quod serpentem sibi, per quem tentaret diabolus, elegerit, sed cum esset in eo decipiendi cupiditas, non nisi per illud animal potuit, per quod posse permisus est.* Ita nos dicere possumus, daemonem non sua libera electione usum fuisse potius vero animali, quam ejus simulacro, sed tune non fuisse permisum fictum animal formare et assumere. Cur autem non fuerit permisus, respondere possumus *ad abdita, et justa Dei consilia pertinere,* sicut de priori permissione idem Augustinus dixit. Et fortasse in statu innocentiae non permetteretur daemon uti phantasticis corporibus ad homines decipiendos et illudendos, propter illius status immunitatem.

17. *Cujus speciei fuerit ille serpens ignoratur.* — Ex quibus colligere possumus, super vacaneum esse inquirere, cum sint varia genera serpentum, cuiusnam speciei fuerit: tum quia sciri a nobis non potest, tum etiam, quia nec rationem probabilem cur potius hujus speciei, quam alterius fuerit, reddere possumus. Quod contra peregrinas aliquorum opiniones latius prosequitur Pererius, in dict. l. 6, quæst. 1. Et nihilominus ipse conjectatur

fuisse serpentem, quem *scytalem* vocant, quia est animal formosum et pulchrum, adeo ut licet sit reptando piger, admiratione sui capiat stupentes, quod affert ex Solino, cap. 30. Sed hoc etiam mihi incertum est, nam Latini longe aliter nomen illud *scytale* interpretantur, nimirum, significare murem arachneum, seu araneum, ut est apud Calepinum verbo *scytale*, cum Columella, quem cit. l. 6, c. 17, et apud Scholiastem Plinii, l. 32, cap. 5, qui addit ex Lucano, esse serpentem exitiosum, nihil tamen de ejus pulchritudine dicit. Nec existimo daemonem fuisse usum illo serpente propter pulchritudinem, sed propter calliditatem, ut infra explicabo. Unde verisimile est, sicut Christus Dominus quando Luc 10, dixit, *estote prudentes sicut serpentes*, locutus est de communibus serpentibus, hominibusque notioribus, ita serpentem illum, quo usus est daemon fuisse unum ex his, qui notiores sunt hominibus, et inter eos frequenter versantur, etiamsi in particulari qualis speciei fuerit ignoretur.

18. *Cur Eva non horruerit serpentem.* — Sed illud magis mirandum, et inquirendum est quomodo Eva audiens serpentem loquentem non horruerit, ac turbata timuerit, sed potius magna tranquillitate responderit, et colloquium cum serpente miscuerit. In quo puncto aliqui respondent, Eva non horruisse serpentem, quia tune omnia animalia erant homini subiecta, et nihil mali poterant illi inferre. Ita Chrysostomus, homil. 16, in Gen., additique Basilius, in hom. de Par. serpentem specialiter fuisse tune mitem, Damascenus etiam l. 2, c. 10, adjungit: *Quod serpens familiaris homini erat, ut qui præceteris animantibus ad eum accederet, blandisque motibus cum eo veluti colloqueretur.* Ex quo (ait) factum est, ut omnis mali auctor diabolus ipsius opera uteretur, etc. Alii denique addiderunt, illum serpentem faciem virginem habuisse, quod ex Beda refert Bonaventura, in 2, d. 21. a. 1, q. 2, ad arg., quem ipse sequitur. Verum tamen si hæc ultima sententia in hoc sensu intelligatur, ut aliqua species serpentum faciem virginem habeat naturalem, et ideo tales daemonem legisse, fabulosa res est, ut Lyranus et Pereirius dicunt contra Magistrum historiæ, quia in dicto sensu id asseruisse videtur. Quia neque in philosophis, nec in historicis talis generis serpentum memoria invenitur. Neque etiam videtur verisimile, quod possit tam imperfectum et horrendum animal faciem virginis connaturaliter habere. Si vero sit sensus daemonem astutia sua formasse hujusmodi faciem in capite illius

20. *Quo pacto Pererius et Ystella prædicant responsonem tucantur.* — Impugnantur tamen, l. 2. — Respondent aliqui illud non esse

intelligendum de positiva deceptione, sed de negativa nescientia quæ potuit esse in Eva, quia non oportuit eam adeo sapientem esse, sicut Adamum, neque per experientiam tunc cognoscere poterat, an aliud esset animal locutionis, et rationis capax præter hominem. Et in hoc sensu defendant rationem illam Pererius et Ystellæ. Sed imprimis interpretatio est contra expressa verba Magistri et Abulensis, imo etiam Cyrilli, ut allegatum est. Deinde videtur impossibile in illa actione separare deceptionem a nescientia, quia Eva audierat serpentem loquentem, et illi respondit tanquam personæ intelligentia capaci: ergo necessario debuit putare illum, quem audiebat, et ad quem loquebatur, intelligentem esse: ergo si cogitabat, illud solum esse animal, quod oculis videbat et loquebatur, non habuit tantum nescientiam, sed etiam judicium erroneum circa proprietatem, seu capacitatem serpentis. Respondere videtur Pererius, illam ignorantiam Evæ (quam ipse puræ negationis vocat) non exclusisse omnem assensum, sed firmum. Quia non creditit (inquit) firmo assensu serpentem posse naturaliter loqui, sed dubio tantum, et quasi suspenso. Quæ verba satis dubia, et (ut ita dicam) suspensa sunt, quia eorum auctor, neque negare potuit assensum, nec affirmare ausus est: et ideo vocat dubium, et suspensum. Verumtamen si dubium esset, quod vocant negativum tantum, seu per suspensum Judicij utriusque partis, nullus esset assensus neque posset esse principium practice operandi et loquendi. Si autem fuit propositum judicium, etiamsi non esset firmum sed formidolosum, esset vera deceptio.

21. *Impugnantur tertio ex Ruperto.* — Deinde illam sententiam merito refellit Rupertus, lib. 3, in Gen., cap. 3, dicens: *Item et illud queritur, utrum nescierit mulier, quod serpens æque ut cætera animantia irrationalis esset, et sua facultate loqui non posset. Si hoc nescivit minorem (quod absurdum est) intelligentiam in illo lucido Dei Paradiſo habuit, quam nunc habet in hac obscuritate vita plenæ miseriis, ubi licet caro, quæ corrumpitur aggraret animam, scit tamen nullam præter suam rationalem esse vitam. Si autem (quod verum est) scivit, serpentem non nisi alieno spiritu potuisse loqui profecto in eo miræ seductionis immensitas est, quod quasi omnipotentiam spiritus ejus mirata est mulier, qui per rationale animal humana formare verba potuisset. Sentit ergo Rupertus cognovisse Eevam aliquem spiritum per serpentem secum fuisse locutum:*

et consequenter cognovisse eudem spiritum responsum suum potuisse percipere, et ideo nihil timuisse, nec dubitasse cum eo loqui.

22. *Verior responsio ex allato Ruperto.* — Mihiq[ue] hæc sententia valde probabilis videtur. Nam satis credibile est, habuisse Eevam notitiam substantiarum spiritualium, id est, quod præter res corporeas creasset Deus spiritus ratione utentes, et habentes potestatem ad habenda corpora. Ergo facile cogitare potuit, aliquem spiritum sibi per serpentem loqui. Fortasse tamen non discrevit an spiritus bonus, vel malus esset, quia de Angelorum lapsu revelationem nondum habuerat, quia hoc erat magis occultum, et contingens, minusque ad perfectam notitiam creationis Universi necessarium. Vel certe, si id cognoverat, tunc de hoc non cogitavit, nec ex prioribus verbis, et interrogatione serpentis statim dijudicare potuit qualis esset spiritus, qui sibi loqueretur.

23. *Eamdem indicat D. Thomas.* — Atque hanc sententiam indicasse videtur D. Thomas, 4 p., quæst. 94, art. 4, ad 2, dicens: Quod mulier putavit, serpentem accepisse loquendi officium non per naturam, sed aliqua supernatura operatione. Ubi cum dicit *supernaturali*, non est rigorose intelligendum, sed quatenus quidquid in aliquo fit ultra virtutem naturalem ejus, quodammodo supernaturale dici potest. Bonaventura etiam in 2, d. 21, art. 4, quæst. 2, ad 1, favere videtur, quatenus ait, *mulierem non credidisse eum, qui loquebatur cum serpente esse adversarium sed potius bonum consiliarium.* Et ideo (inquit) tam occulta erat illa tentatio, sicut si diabolus loqueretur ad cor interius. In quo supponit, cognovisse mulierem aliquem spiritum locutum esse in serpente. Quod autem ait credidisse illum fuisse bonum consiliarium, vel corrigendum est, vel negative, seu potentialiter interpretandum, scilicet, non judicasse illum fuisse malum, sed vel abstraxisse, vel simpliciter processisse, quasi supponendo potuisse esse bonum consiliarium.

24. *Instat contra hanc responsionem Pererius primo.* — Secundo. — Tertio. — Objicit vero contra hanc sententiam Pererius. Primo, quia non satis consonat narrationi Moysis: nam ille simpliciter dicit, serpentem locutum esse ad mulierem, eique mulierem respondisse. Quod historice, et plane de serpente intelligitur, ad spiritum autem nonnisi incommode, et violenter detorquetur. Secundo, quia si Eva spiritum per serpentem sibi loqui credidisset, magis fuisse perturbata, et dolum statim suspicata esset, videns enim, non in spe-

cie hominis (sicut Angeli sibi, et marito apparerent solebant) sed per serpentem secum loqui fraudem aliquam statim timuisset. Tertio, quia Eva, quando reprehensa est a Deo, non in spiritum sed in serpentem culpam conjecit, et Deus non spiritui, sed serpenti maledixit. Sed hæc ex supradictis facile solvuntur. Quia etiamsi Moyses loquatur de corporeo serpente, sub illo comprehendit spiritum, qui loquebatur, sicut solet loqui Scriptura de Angelis specie sensibili apparentibus et loquentibus.

25. *Ad primum.* — *Ad secundum.* — *Ad tertium quid.* — Unde ad primum dicimus, quod sicut serpens, qui locutus est, non erat solum animal sensibile, sed spiritus per illum: ita etiam serpens, cui respondit mulier eodem modo intelligendus est: et ita ex littera illa colligi non posse, putasse Eevam solum serpentem sensibilem esse, qui loquebatur, sed contrarium potius indicari, nam relativum *cui*, refert eundem, qui locutus fuerat. Ad secundum imprimis ex Scriptura non constat, Angelos sanctos aliquando apparuisse in specie hominis Evæ ante peccatum. Nam Gen. 1, solum habentur illa verba: *Benedixque illis Deus*, et ait, *crescite*, etc. Et infra: *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam*, etc. Ex quibus ad summum colligi potest, locutum esse Deum sub forma humana sensibili ad primos homines ante peccatum. Quamvis etiam possint illa verba intelligi de interna inspiratione et locutione, per quam Adam, et Eva illam cognitionem acceperunt. Et cap. 2, solum dicitur de Deo: *Et adduxit eam (id est, Eevam) ad Adam*, quod non est necesse intelligi factum apparente Deo in forma sensibili: et quidquid de hoc sit, de aliis certe apparitionibus Angelorum factis aut soli Evæ, aut illi simul cum Adamo, nulla est ibi mentio. Et deinde quamvis sub forma hominis prius ei apparuisset aliquis Angelus, non ideo postea perturbata fuisse nam potius generaliter sciet, solere Angelos per corpora loqui, dubitare autem posset, an omnes loquantur per eadem corpora, vel per diversa, et cur ille, qui loquebatur sub alia forma veniret, quam prior. In quo nullum est inconveniens, sed potius ad providentiam Dei pertinentem potuit: ut Eva faciliter cognoscere posset dæmonis deceptionem, et ita minus excusabilis redderetur. Ad tertium idem, quod ad primum, respondendum est: latius dicetur inferius, explicando, verba, quibus Deus serpentem maledixit.

CAPUT II.

QUOD FUERIT INITIUM PECCANDI EVÆ, ET QUEM PROGRESSUM IN MULTIPLICANDIS PECCATIS HABUERIT.

1. *Prima sententia Ruperti.* — *Secunda sententia indicata ab Augustino et Prospero.* — Initium peccandi dici potest, vel primum peccatum ab Eva commissum, vel primum tempus, in quo Eva peccare incepit. Utrumque ergo initium explicare intendimus, sed ut facilius declaremus speciem peccati primi, ac præcipui ab Eva commissi, inquirimus prius temporis initium, in quo Eva ab innocentia cadere coepit, et consequenter totum progressum, et ordinem peccatorum ejus explicabimus. Primum ergo Rupertus, lib. 3, in Gen., cap. 2, sentit, aliquod peccatum Evæ totam serpentis tentationem antecessisse. Putat enim intra Paradisum non fuisse serpentes, nec alia bruta animalia, quia contra pulchritudinem, et decentiam, seu munditatem illius loci futurum fuisse existimat; et ita locus ille non esset tantæ beatitudinis existimandus, quantæ fuisse describitur. Ex hoc ergo infert, quod *mulier corpore* (ut ait) *el oculis raga dum incontinenter deambulat, forte prospectans qualis extra Paradisum mundus haberetur, et dum serpens dulcedini terre proprius, et ambitiosus innititur, locus diabolo datus est, et occasio porrecta, ut Eevam tentaret.* Per quæ verba satis significat, Eevam culpa sua et inordinatis actionibus tentationi occasionem præbuisse, ac proinde culpam aliquam priorem tentatione fuisse. Etenim verba illa, *mulier corpore, et oculis raga, dum incontinenter deambulat*, manifeste indicant inordinatam actionem. Aliqui etiam dixerunt, Eevam, prius quam a diabolo, tentaretur, peccasse per superbiam, et nimiam confidentiam sui; et movebantur, quia Deus non permetteret tentari innocentem, nam ipsa tentatio quedam poena est. Quam sententiam indicare videntur Augustinus 11, Gen., cap. 3, et Prosperus, lib. 2, de Vit. contemp., c...

2. *Ruperti sententia profligatur.* — Prior vero sententia Ruperti omni caret fundamento. Nam imprimis, quod supponit intra Paradisum non fuisse animantia, falsum esse patet quia intra Paradisum eis Adam nomina imposuit, ut Gen. 2, narratur, ut supra explicavimus. Deinde tentatio Eevæ non lege a situ arboris scientiae facta est, nam in progressu tentationis *vidit mulier lignum, quod esset bonum*